

Hudobná tvorba a aktivity slovenských hudobných skladateľov v emigrácii a ich reflexia v slovenskej muzikológii

Anna Juhaščíková; anna.pristiak@gmail.com

Abstrakt: V príspevku sa zameriavam na hudobnú tvorbu a umelecké aktivity slovenských hudobných skladateľov v emigrácii, pričom si kladiem otázku, nakoľko sa odrážajú v teoretickej reflexii v našej muzikológii a estetike. Pri analyzovaní primárnych i sekundárnych prameňov sa snažím zachytiť skutočnosť, do akej miery ich odchod zo Slovenska mal vplyv na práce napísané o nich – negatívny, pozitívny či mlčiaci (ignorancia, prehliadanie a pod.). Mojm zámernom je upozorniť na medzery v reflexii činnosti i tvorby týchto skladateľov, ako aj v celkovej informovanosti o týchto osobnostiach a ich prínose pre našu domácu hudobnú kultúru.

ĀPúčovú slová: emigrácia, reflexia, slovenská muzikológia, slovenskí hudobní skladatelia.

Abstract: The study deals with music works and art activities of Slovak music composers in emigration. The main focus is on the revealing the answers on 'if' and 'how' are the works and activities reflected in the theoretical works of Slovak musicology and aesthetics. The analysis of the primary and secondary sources is aimed to reveal the measure of influence of the composers' leave on the theoretical works written about them – either negative, positive or silencing (ignorance, overlooking, etc.). The objective is to draw the attention on information gaps in reflection of activities and works of these composers as well as in common knowledge on the personalities and their input into Slovak music culture.

Keywords: emigration, reflection, Slovak Music Composers, Slovak Musicology.

Témou Slovenskí hudobní skladatelia v emigrácii¹ sa zaoberám už dlhší čas, pričom sa snažím na túto problematiku nazerat' z viacerých zorných uhlov – estetických, hudobných, kultúrnych, sociálnopolitických či muzikologických, pričom hlavným úsilím môjho výskumu je podat' reálny fundovaný obraz o hudobnej tvorbe a aktivitách slovenských hudobných skladateľov v období pôsobenia na Slovensku, ako aj po ich odchode do zahraničia. Jednou z otázok, ktoré som skúmala, bol postoj a vzťah týchto skladateľov v súčasnosti žijúcich v zahraničí, k ich rodnej zemi – Slovensku, či už priamo pomenovaný alebo zrkadliaci sa v ich tvorbe. Medzi skladateľmi nájdeme príklady pohybujúce sa na pomyselnú škálu od pozitívnych k negatívnym, pričom asi nijaký z nich nie je stopercentne vyhranený na jednej zo strán. Nájdú sa dokonca aj také, ktoré sú, takpovediac, v strede – čiže neutrálne, resp. so žiadnym špecifickým vzťahom k Slovensku. Dôvody sú zaiste individuálne a špecifické pri každom z umeleckých osobností a vyplývajú často z dôvodov emigrácie skladateľa alebo na druhej strane z podmienok, v akých sa skladatelia v novej krajine ocitli. Ako príklad uvádzam jeden prípad z mnohých – ak bol skladateľ nútený zo Slovenska odísť kvôli, povedzme, politickému režimu a v novej krajine ho spoločnosť a hudobné prostredie prijalo s dobrými ohlasmi, u skladateľa sa, možno aj právom, objavila

¹ Emigráciu chápem v zhode s Novým Oxfordským slovníkom (1998), ktorý tento pojem vysvetľuje ako dobrovoľné alebo nútené vyst'ahovanie z krajiny za účelom prist'ahovania sa a zotrvania v inej krajine, pričom príčiny môžu byť rôzne – politické, náboženské, ekonomické, sociálne. Tento fenomén nechápem ako čisto politický, i keď je nutné pripomenúť, že na Slovensku má tento pojem značný politický podtón súvisiaci so začiatkom jeho používania na Slovensku a to najmä v spojitosti s emigráciou v čase komunizmu a post-komunizmu (súvisiaci s normalizáciou v roku 1989).

výčitka voči Slovensku, negatívny vzťah k jeho kultúrnemu a spoločenskému životu a nevieru v možnosť zmeny tunajšej klímy, kým novú krajinu umelec vníma ako podnetnú, prístupnú či pokrokovú.

Otázka, ktorou sa však zaoberám v tomto príspevku, tkvie v opačnom nazeraní na vzťah skladateľ versus rodná krajina – Slovensko. Pýtam sa teda, aký je vzťah Slovenska voči tým hudobným skladateľom, ktorí odišli, aby pokračovali vo svojej tvorbe a rozvoji v inej krajine (či už sa v novej krajine priznávajú k Slovensku alebo nie), konkrétne, ako je tento vzťah reflektovaný v domácej odbornej spisbe – muzikologickej, estetickej a inej, pričom vyhodnocujem aj to, či a ako ovplyvnil odchod skladateľa jeho reflexiu na Slovensku. Odpoveď na túto otázku je možné vierohodne nájsť v zozbieraní a analýze jednotlivých teoretických prác týkajúcich sa týchto skladateľov. Jej stručný variant v príspevku predstavím.

Prvou teoretickou prácou, ktorú spomeniem, je práca z kategórie muzikológie, ktorá hutne a fundovane predstavuje generáciu skladateľov, medzi ktorými nájdeme prvých emigrantov. Ide o veľdielo (formátom aj obsahom) slovenského muzikológa Ľubomíra Chalupku s názvom *Slovenská hudobná avantgarda* (2011). V tejto viac ako šesťstostranovej publikácii autor detailne charakterizuje biografiu, princípy tvorby, inšpirácie a vývoj pätnástich skladateľov generácie tzv. Avantgardy 60, medzi ktorými sú aj Peter Kolman, Ladislav Kupkovič, Pavol Šimai, ktorí emigrovali z politických príčin počas tzv. normalizácie, keď boli ich avantgardné sklony považované za protisocialistické, to znamená protištátne a teda nežiaduce. Napriek kvalitnému spracovaniu života a diela týchto autorov počas ich pôsobenia na Slovensku, v publikácii nie je zachytený ich vývoj po ich odchode – zaiste bolo cieľom autora zmapovať najmä obdobie Avantgardy na Slovensku, a preto jednotlivému vývoju skladateľov po emigrácii nepovažuje za nutné sa venovať. I keď z pozície súčasného nazerania na komplexnosť tvorby spomínaných slovenských hudobných skladateľov je nutné konštatovať, že príbehy týchto emigrantov tak zostávajú nedopovedané.

Ďalšou publikáciou, ktorá sa podobne ako predchádzajúca venuje všeobecnej charakteristike života a diela jednotlivých slovenských skladateľov, je kniha editovaná Mariánom Juríkom a Petrom Zagarom *100 slovenských skladateľov* (1998). Publikácia medzi inými uvádza aj predstavenie súčasných emigrantov ako Peter Breiner, Peter Kolman, Ladislav Kupkovič, Alexander Mihalič, Iris Szeghy, Pavol Šimai. Publikácia sa však tiež nezameriava na detailnú analýzu ich tvorby pred a po emigrácii, prípadne na vplyv odchodu na ich tvorbu. Predstavuje len generálny pohľad a sumarizáciu všetkých slovenských skladateľov bez ohľadu na ich odchod. Fakt, že bola vydaná pred dvadsiatimi rokmi, znamená aj nemožnosť zachytiť v nej postoj slovenskej hudobnej scény voči takémuto odchodu skladateľov.

Uvedenými dvoma publikáciami sa síce celkom nevyčerпали možnosti nosných slovenských hudobno-teoretických prác, v ktorých nájdeme všeobecné informácie k jednotlivým osobnostiam zo skupiny emigrovaných skladateľov, no predstavujú najprínosnejšie práce pre skúmanie danej tematiky. Napriek tomu, že sa priamo nevyjadrujú k otázke emigrácie, už len samotný fakt, že sa im teoretici (ako napr. muzikológ Ľubomír Chalupka) venujú a zaraďujú ich medzi dôležité osobnosti formujúce slovenský hudobný život, je pozitívna skutočnosť, okrem iného vyjadrujúca aj to, že hoci títo skladatelia na Slovensku už nepôsobia, zohrali (a podľa môjho názoru ešte aj zohrávajú) dôležitú rolu pri vývoji hudby na Slovensku. Z ďalších teoretických prác podobného charakteru môžeme spomenúť ešte publikáciu Oskára Elscheka *Dejiny slovenskej hudby od najstarších čias po súčasnosť* (1996), ktorá je ale ohraničená rokom vydania, a preto nepredstavuje ucelený pohľad na tematiku, alebo konferenčné zborníky *Hudobný život na Slovensku – kontinuita či diskontinuita?* (2007, 2008, 2010) editorky R. Beličovej, ktoré sú zaslúžilým činom detailnejšie mapovať hudobné dianie na Slovensku a stručne sa venujú aj jednotlivým osobnostiam patriacich do skupiny emigrantov.

K tejto prvej kategórii zdrojov prinášajúcich všeobecné biografické informácie z hudobného života v prostredí slovenských hudobných skladateľov by sme snáď mohli ešte zaradiť internetový portál *Hudobné centrum* (www.hc.sk), kde sa nachádzajú profily všetkých skladateľských osobností, ktoré sa kedy na Slovensku zrodili, vrátane menej známych mien emigrantov – ako napríklad Adrián Demoč či Viera Janárčeková. V jednotlivých profiloch pritom nájdeme jednak krátku biografiu, stručnú charakteristiku autorského štýlu zväčša vybranú z konkrétnej publikácie (väčšinou zo zbierky *100 slovenských skladateľov* a podobne), ďalej bibliografiu (zoznam článkov a publikácií, kde boli jednotliví skladatelia spomínaní, prípadne tých, ktoré sami publikovali), diela (zoraďené na časovej osi), diskografia, premiéry a rovnako aj odkaz na osobnú internetovú stránku umelca – ak nejakú má. Tento internetový portál teda predstavuje vstupnú bránu k informáciám o danom skladateľovi, podnety k ďalšiemu čítaniu a zdroje pre tých, ktorí by sa chceli o skladateľovi dozvedieť viac. Neprináša však analytický pohľad na ich vývoj a tiež otázka emigrácie nehrá žiadnu rolu (čo môže byť vnímané aj pozitívne – teda portál nikoho nevynechá či nepreskočí z dôvodu súčasnej neprítomnosti na Slovensku).

Z kategórie hudobno-estetických prác zameraných na slovenskú scénu v období, keď Slovensko opúšťajú prví emigranti môžeme spomenúť len jednu prácu tohto charakteru – a to monografiu muzikologičky a estetiky Slávky Kopčákovej *Vývoj hudobnoestetického myslenia na Slovensku v 20. storočí* (2013), ktorá je zrelým prístupom estetickéj reflexie hudobného života na Slovensku. I keď sa téme emigrácie skladateľov priamo nevenuje, opisuje hudobno-estetickú klímu na Slovensku (relevantné je najmä spracované obdobie od sedemdesiatych rokov po deväťdesiate), ktorá v podstate naznačuje dôvody, pre ktoré skladatelia emigrovali.

Ďalšiu skupinu prác zaoberajúcich sa jednotlivými skladateľmi, tvoria štúdie, príspevky, rozhovory a recenzie publikované v tlačných či internetových časopisoch vedeckého, no i publicistického a dokonca aj bulvárneho charakteru. Táto skupina tvorí najobsiahlejší zdroj, z ktorého je možné vyčítať záujem slovenskej odbornej i širokej verejnosti o našich hudobných skladateľov v zahraničí. Spomedzi časopisov spomeniem napríklad odborné slovenské časopisy *Literárny týždenník*, *Slovenská hudba*, *Slovenské pohľady*, *Espes*, *Hudobný život*, *Melos Etos*, *týždenník Nové slovo*, *.týždeň*, *denník SME*, český odborný časopis *His Voice* či *Opera plus*, bulvárny internetový portál *Ženský web*. Väčšina príspevkov uverejnených v týchto časopisoch sa nezameriava priamo na fenomén emigrácie, či fakt, že daný skladateľ v súčasnosti nepôsobí na Slovensku, skôr reagujú na aktuálne podnety týkajúce sa danej osobnosti – napríklad premiéra jeho diela na Slovensku, koncert uvedený na domácom javisku, hudobný festival, prípadne interview s daným umelcom podnietené náhodným či plánovaným stretnutím s ním alebo ide o recenzie ich diel, koncertov či albumov. Autormi pritom sú nielen muzikológovia či hudobní teoretici, ale mnohokrát kritici, publicisti, novinári – napríklad Ivan Stadtucker (*Literárny týždenník*), Jaroslav Šťastný (*His voice*), Terézia Ursínyová (*Opera plus*), Juraj Hatrík (*Hudobný život*), Melánia Puškášová (*Literárny týždenník*), Ivana Macaríková (*Slovenská hudba*), Oliver Reháč (*SME*), Vladimír Godár (*Nové slovo*), Tatiana Priníková (*Hudobný život*, *Espes*). Poslední dvaja spomenutí (V. Godár a T. Pirníková) predstavujú pre túto problematiku najprínosnejších autorov, pretože sa zameriavajú výlučne na tematiku emigrácie a ich príspevky – odborného i zaujímavého a širokej verejnosti prístupného charakteru sú výnimočným krokom slovenských hudobných teoretikov smerom k slovenským skladateľom v zahraničí. Vladimír Godár v roku 2005 uverejnil v časopise *Nové slovo* významnú sériu troch článkov s názvom *Hudba a emigrácia*, v ktorej otvára tému, ktorá podľa jeho názoru bola a do určitej miery stále je, tabuizovaná: „Jednu z najperverznejších častí komunistickej politiky predstavovala politika voči emigrantom. „Negatívne ocajchovanému umelcovi dovoľovala sebakriticky zmeniť vlastné názory alebo veľavýznamne mlčať. Ak sa však umelec rozhodol uchovať si umeleckú integritu a nemlčať, mohol to robiť len v zahraničí. Pre komunistov sa však emigrácia stávala

tým najčervenejším súkenom a emigrujúci umelec vedel, že nielenže si dlhodobo nič svoje väzby na rodnú zem, ale vystavuje aj osobnému teroru všetkých svojich neemigrujúcich príbuzných. Emigrácia sa tabuizovala, a to i emigrácia Karla Gotta, ktorého náš súdruh prezident osobne požiadal o návrat do vlasti. [...] Jan Werich kedysi napísal: „Každá doba má róbu a tá róba má vlečku.“ S postkomunistickou dobou sa vlečie negácia emigrantských osudov a emigrantskej tvorby. Na našom dnešnom minimálnom poznaní diela emigrantov má svoj podiel nielen celkový úpadok významu umenia v našej spoločnosti, ale aj – a možno predovšetkým – naša osobná aj inštitucionálna neschopnosť zbrať sa pút tabuizácie, ktorou komunisti stigmatizovali emigráciu“ (Godár 2005). Godár okrem tohto príspevku uverejnil aj články týkajúce sa jednotlivých skladateľov – emigrantov. Avšak tento prvý príspevok je inšpiratívny nielen pre moje vedecké bádanie (často sa k nemu vraciam), ale čiastočne aj pre príspevky muzikologičky Tatiany Pirníkovej, ktorá od roku 2013 uverejňuje príspevky – rozhovory a analýzy jednotlivých osobností – skladateľov emigrantov. V časopise *Hudobný život* vyšli rozhovory s Iris Szeghy (2014), Oľgou Kroupovou (2015), Vierou Janárčekovou (2016) a Alexandrom Mihaličom (2017), v ktorých sa autorka snaží verejnosti priblížiť život a tvorbu týchto skladateľov po ich emigrácii a poukázať na ich vývoj a prínos pre slovenskú hudobnú kultúru. V tomto duchu sa nesú aj umelecko-publicistické stretnutia *Návraty domov* organizované v literárnej kaviarni Viola v Prešove, ktorých umeleckou autorkou je Tatiana Pirníková a moderované boli Martinom Michelčíkom. Cyklus je zameraný na predstavenie slovenských profesionálnych umelcov pochádzajúcich zo Slovenska, ktorí pôsobia dlhodobo v zahraničí, kde realizujú svoju umeleckú činnosť. Umelci sú na stretnutí účastní. Súčasťou cyklu sú koncertné vstupy, vo vybraných prípadoch aj samostatné koncerty s pozvanými interpretmi (sóliti, komorné zoskupenia) či vizuálne prezentácie. Účastníci večerov majú možnosť poznať podmienky, klímu, postoje inej krajiny k umeleckej tvorbe, jej inštitucionálne zázemie, kultúrnu politiku či systém umeleckého školstva a konfrontovať sa s nimi. Prezentovanou je problematika identity autora (podnety z rodného prostredia, kraja, z domácej kultúry, z rodiny), jeho konfrontácie s kultúrou krajiny, v ktorej pôsobí či nastavenie na všeobecne (celosvetovo) nastavované umelecké trendy a prúdy.

Publikované príspevky spomínaných dvoch autorov, ako aj umelecké večery považujem za najhodnotnejšie snahy z prostredia slovenskej hudobnej kultúry o poznanie života a tvorby jednotlivých skladateľov v emigrácii. K takýmto snahám by sa dali priradiť aj relácie vysielané Rádiom a televíziou Slovenska (RTVS) s názvami *Hudobné vrstvenie* (moderované hudobnou publicistkou Melániou Puškášovou) a relácia *Naši a svetoví* (moderované publicistkou Ľubicou Hargašovou). V oboch reláciách ide o predstavenie života a tvorby – v prvom prípade hudobníkov z rôznych štýlov arteficiálnej hudby a v druhom prípade osobností – Slovákov, ktorí odišli do zahraničia a tam úspešne pôsobia. I keď sa ani jedna z relácií nevenuje priamo slovenským hudobným skladateľom v zahraničí, jednako sa v týchto reláciách neraz tieto osobnosti objavili a ich súčasný život a tvorba boli prezentované poslucháčom.

Ako posledný spomeniem čin mladej dvojice filmových producentov Mareka Urbana a Ivana Ostrochovského tvoriacich pod názvom Sentimental film, ktorí dvoma projektmi prispeli k informovanosti verejnosti o živote a tvorbe slovenských skladateľov – prvým je film s názvom *Hudba dneška* (stále vo vývoji), ktorý má byť dokumentárnym filmom o súčasnej hudbe na Slovensku. Autori svoj projekt komentujú nasledovne: „Naším cieľom je vytvoriť ucelenú výpoveď jednej generácie, plnohodnotný celovečerný film, ktorý zároveň bude slúžiť aj ako pilot k pripravovanému cyklu dvanástich portrétov mapujúci súčasnú podobu takmer 4 generácií slovenských skladateľov – stále aktuálne pôsobiacich. Okrem vzniku autonómneho audiovizuálneho diela vidíme prínos aj v zaznamenaní svedectiev z oblasti kultúrneho a spoločenského života osobností, ktoré dnešná doba opomína“ (Urban a Ostrochovsky 2017). A druhý projekt s názvom *Hudobníci* (2015) je sériou (zatiaľ dvoch) krátkych filmov, ktorý je v podstate pokračovaním prvého projektu. Tieto dva filmy zo série sú výpoveďou o dvoch osobnostiach – Ladislavovi Kupkovičovi a Pavlovi Šimaiovi (obaja súčasní

slovenskí skladatelia v emigrácii). Filmy sú o to unikátnejšie, že necelý rok po nakrútení filmu s Ladislavom Kupkovičom nás hudobný skladateľ opustil.

Ako jedna z kategórií príspevkov by sa dala charakterizovať aj teoretická spisba samotných skladateľov, ktorej nie je nedostatok, keďže mnohí zo skladateľov o hudbe aj teoretizujú a publikujú jednotlivé teoreticko-estetické práce (napríklad Alexander Mihalič², Viera Janárčeková, Ladislav Kupkovič, Adrián Demoč, Iris Szeghy). Avšak táto kategória priamo nesúvisí s otázkou, aký vzťah má rodná krajina k týmto skladateľom a taktiež je to téma na hlbšiu analýzu, preto sa jej v tomto príspevku nebudem venovať.

Z uvedených poznámok o reflexii života a tvorby slovenských hudobných skladateľov v emigrácii je evidentné, že táto oblasť je stále iba čiastočne prebádaná a zachytená v hudobno-teoretických či estetických prácach, o čom svedčí fakt, že neexistuje ani jedna ucelená práca týkajúca sa výhradne tejto problematiky. Dôvodom môže byť sčasti fakt, ktorý uvádza Godár vo svojom článku, kde hovorí, že na Slovensku prevláda istá politická tabuizácia emigrácie, či nezaujem odbornej i širokej verejnosti obohatiť si vedomosti o aktivity ľudí, ktorí sa na Slovensku momentálne nenachádzajú. Bez ohľadu na dôvody som presvedčená, že poznanie aktivít našich skladateľov v zahraničí, z ktorých mnohí sa k Slovensku aktívne hlásia a seba na rôznych svetových hudobných fórach a podujatiach predstavujú ako slovenských hudobných skladateľov (čím prispievajú k povedomiu o hudobnom živote na Slovensku vo svetových kuloároch), je nevyhnutné k poznávaniu kultúry a rozvoja či smerovania hudobného života na Slovensku. Kiežby sme sa poznávaním osudov a aktivít týchto skladateľov obohatili a mnohému naučili – nielen o nových kultúrach, v ktorých momentálne žijú, ale reflexívnym uvažovaním aj o svojej vlastnej.

Literatúra:

- [1] BELIČOVÁ, R. ed. 2007. Hudobný život na Slovensku - kontinuita či diskontinuita? 1. Živá kultúra alebo skanzen? Žilina: Žilinská univerzita. ISBN 978-80-969826-2-2.
- [2] BELIČOVÁ, R. ed. 2008. Hudobný život na Slovensku - kontinuita či diskontinuita? 2. Nástup diverzity – dynamizmus živej kultúry? Žilina: Žilinská univerzita. ISBN 978-80-968382-4-0.
- [3] BELIČOVÁ, R. ed. 2010. Hudobný život na Slovensku – kontinuita či diskontinuita? 3. Pluralita hudobných štýlov a hudobných poetík. Žilina: Žilinská univerzita. ISBN 978-80-89504-02-2.
- [4] ĎURIŠ, J., MIHALIČ, A a PIAČEK. M. 2012. *ZVUK v súčasnej hudobnej kompozícii*. Žilina: EDIS. ISBN 978-80-554-0612-1
- [5] ELSCHEK, O. ed. 1996. Dejiny slovenskej hudby od najstarších čias po súčasnosť. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, ASCO Art & Science.
- [6] GODÁR, V. 2004. Iris Szeghy a metafyzika zvuku. In: *Nové slovo* [online]. [cit. 2016-10-02] <http://www.noveslovo.sk/node/22303>
- [7] GODÁR, V. 2005. Hudba a emigrácia. In: *Nové slovo* [online]. [cit. 2016-10-02] <http://www.noveslovo.sk/node/21304>
- [8] GRODOVSKÁ, Ľ. 2012. Neter Vincenta Šikulu žije v Nemecku a skladá hudbu. In: *Slovenka* [online]. <http://www.zenskyweb.sk/neter-vincenta-sikulu-zije-v-nemecku-a-sklada-hudbu>

² Jeden z mála skladateľov-emigrantov, ktorému vyšla na Slovensku publikácia je Alexander Mihalič (Duriš, Mihalič a Piaček, 2012)

- [9] Hudobné centrum [online]. <http://www.hc.sk/>
- [10] Hudobné vrstvenie. 2015. In: RTVS [online]. <http://www.rtvsk.sk/radio/archiv/1292/216815>
- [11] CHALUPKA, E. 2011. Slovenská hudobná avantgarda. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN 80-223-3115-9
- [12] Hudobníci. 2017. In: Sentimental film [online]. <http://www.sentimentalfilm.com/sk/movies/kategoria/distribucia>
- [13] KOPČÁKOVÁ, S. 2013. Vývoj hudobnoestetického myslenia na Slovensku v 20. storočí. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity. ISBN 978-80-555-0804-7.
- [14] KUPKOVIČ, L. 1994. Posolstvo – odkiaľ a pre koho? In: Slovenské divadlo. roč. 42, č. 1, s.77-79. ISSN 0037-699X.
- [15] KUPKOVIČ, L. 1995. Hudba je posolstvo. Ale odkiaľ a komu? In: Hudba ako posolstvo. Bratislava: Melos-Etos, s. 208-210.
- [16] Návraty domov. 2017. In: Literárna kaviareň Viola [online]. <http://literarnakaviaren.sk/podujatia/navraty-domov/>
- [17] Naši a svetoví. 2014. In: Rádio Slovensko [online]. <http://slovensko.rtvsk.sk/clanky/ludia/38456/nasi-a-svetovi-iris-szegy>
- [18] PEARSAL, J. ed. 1998. The New Oxford Dictionary of English. New York: Oxford UP. ISBN 0-19-861263-x.
- [19] PIRNÍKOVÁ, T. 2013. Dramaturgia, ktorú vytvára život sám... In: Espes [online]. roč. 2, č. 1. [cit. 2016-10-02] <http://casopisespes.sk/index.php/archiv-cisel/rocnik-2-cislo-i/135-dramaturgia-ktoru-vytvara-zivot-sam>
- [20] PIRNÍKOVÁ, T. 2014. Iris Szeghy: „To podstatné prichádza až za remeslom“. In: Hudobný život [online]. roč. 46, č. 5, [cit. 2016-10-02] <http://hc.sk/hudobny-zivot/clanok/rozhovory/498-iris-szeghy-to-podstatne-prichadza-az-za-remeslom/>
- [21] PIRNÍKOVÁ, T. 2015. Slovenská hudba v Ľubľane. In: Hudobný život [online]. č. 11. [cit. 2016-10-02] <http://www.hc.sk/hudobny-zivot/clanok/publicistika/731-iscm-world-music-days-slovenia-2015/>
- [22] PIRNÍKOVÁ, T. 2016. Zachytiť aspoň zlomok virtuálnej hudby. In: Hudobný život [online]. č. 09. [cit. 2016-10-02] <http://hc.sk/hudobny-zivot/clanok/rozhovory/1333-dialog-so-skladatelkou-vierou-janarcekovou/>
- [23] STADTRUCKER, I. 2003. Prísť na svoj koncert. Hovoríme s hudobným skladateľom Ladislavom Kupkovičom. In: Literárny týždenník. roč. 16, č. 13, s. 9. ISSN 0862-5999.
- [24] ŠŤASTNÝ, J. 2008. Slovakia on my mind. In: *His voice* [online]. [cit. 2016-10-02] http://www.hisvoice.cz/clanek_131_slovakia-on-my-mind.html
- [25] URSÍNIOVÁ, T. 2014. Umění bylo a zůstane katarzí duše – Iris Szeghy. In: Opera+ [online]. [cit. 2016-08-02.] <http://operaplus.cz/umeni-bylo-a-zustane-katarzi-duse-iris-szeghy>

- [26] ZAGAR, P. 1998. Iris Szeghy. In: JURÍK, M. a ZAGAR, P. eds. 100 slovenských skladateľov. Bratislava: Národné hudobné centrum, s. 274.

Mgr. Anna Juhaščíková
Inštitút estetiky a umeleckej kultúry
FF PU v Prešove
anna.pristiak@gmail.com

www.casopisespes.sk
